

УДК 801.81:070.1(477.82)

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.1.2/40>**Николюк Т. В.**

Луцький національний технічний університет

Шкляєва Н. В.

Луцький національний технічний університет

ФОЛЬКЛОРНІ НАРАТИВИ В МЕДІАПРОСТОРІ ВОЛИНИ

У статті проаналізовано фольклорні наративи в контексті масмедійного дискурсу Волині. Досліджено окремі інтернетмедіа, газетні джерела, наукові фольклорні дослідження та фольклорні записи. Визначено, що взаємодія фольклорних мотивів і медіа дає можливість не лише зберігати культурну спадщину, а й адаптувати її до сучасних умов, роблячи її доступнішою та зрозумілішою для широкої аудиторії.

Встановлено, що матеріали у масмедіа на основі фольклору мають просвітницький характер і реконструюють давні українські традиції.

Визначено, що у волинських газетах подається узагальнений опис підготовки до Різдва і подеколи розміщено статті фольклористів. Часто масмедійні фольклорні тексти – це цитати народних фольклорних переказів зі збереженням діалектних мовних особливостей інформаторів.

Чимало матеріалу в масмедіа присвячено різдвяним кулінарним виробам та особливостям приготування різдвяних страв, зокрема, Святої вечері. Це інформаційні матеріали, які не дають забути про значення традиційних страв в Україні. Інформація про рецепти традиційних страв подається у різних жанрах: інтерв'ю, замітка, репортаж, а то й просто рецепти найвідоміших ритуальних кулінарних виробів у рубриці про корисне.

Досліджено, що чимало фольклорних текстів в інтернетвиданнях художньо інтерпретовані, мають оповідний характер. Деякий матеріал у засобах масової інформації має інформаційну функцію та опублікований для того, аби популяризувати певні фольклорні явища.

Встановлено, що інтерв'ю з фольклористами, етнографами – поширений жанр у сучасному медіа, з якого можна дізнатись про найдавніші традиції українців. Інколи фольклорні наративи стають частиною репортажного матеріалу та своєрідними коментарями до інформаційної частини тексту.

Визначено ще один спосіб популяризації фольклору у масмедіа – використання інтерактивного матеріалу – тестів. Чимало у ЗМІ інформаційних повідомлень, що мають ознаки прес-анонсу й інформують читача про наближення акцій, пов'язаних із народною творчістю та традиціями.

Ключові слова: наратив, фольклор, масмедіа, репортаж, інтерв'ю, прес-анонс.

Постановка проблеми. У сучасному світі масмедіа відіграє важливу роль у формуванні суспільної думки, розвагах та освіті. Взаємодія фольклорних мотивів і медіа дає можливість не лише зберігати культурну спадщину, а й адаптувати її до сучасних умов, роблячи її доступнішою та зрозумілішою для широкої аудиторії. Масмедіа, зокрема кіноіндустрія, музичні відео, телесеріали, реклама та інтернетвидання стають сучасними носіями фольклорних мотивів, дозволяючи їм залишатися актуальними та значимими. Використання фольклорних сюжетів у цих медіа не лише підтримує інтерес до культурної спадщини, але й сприяє її інтеграції у глобальний культурний контекст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасний медійний дискурс та роль у ньому культурних явищ досліджували у своїй праці «Інфосфера України: особливості масмедійного дискурсу у контексті естетичної інформації» О. Поліщук, О. Свінціцька [9; 58] О. Княжук у кандидатській дисертації «Інтуїція в контексті евристичної функції мистецтва» [7; 149], Бацевич Ф. С. у праці «Основи комунікативної лінгвістики». [1; 149].

Постановка завдання. Метою статті є дослідження фольклорного наративу волинських масмедіа.

Виклад основного матеріалу. Фольклорний наратив, його вкраплення в засоби масової інформації, дозволяє продемонструвати специфіку

сучасних медіа. Особливо актуальним є комплексний аналіз фольклорних наративів в контексті масмедійного дискурсу Волині, тому предметом даного дослідження є інтернетмедіа та газетні джерела, у яких відображено фольклорні наративи, а також наукові фольклорні дослідження та фольклорні записи.

Дуже часто у масмедіа статті на основі фольклорного матеріалу мають просвітницький характер. Наприклад, замітка про Різдво та різдвяні свята у «Волинських новинах» інформує читача про забуті різдвяні традиції: «Традиційно Святвечір починається молитвою за здоров'я тих, хто живий, і за упокій тих, хто помер. Її виголошує хазяїн дому. Якщо за минулий рік у сім'ї хтось помер, то йому теж ставили тарілку і клали туди трохи куті. Але є у обрядах на Різдво і розбіжності, які залежать від регіону святкування. На Волині, наприклад, перед Різдом мастили хатню долівку, заносили оберемок сіна і стелили його під столом. Там воно лежало аж до Водохреща. Вважається, що в родині усе буде добре наступного року, якщо у сіні спав собака чи кіт» («Волинські новини», 6 січня 2021 рік).

Стаття написана для того, щоб реконструювати давні традиції та зберегти про них пам'ять.

У волинських газетах подається узагальнений опис підготовки до Різдва і подеколи їх пишуть самі фольклористи. Наприклад, Олександра Кондратович, збирачка фольклорних традицій Волинського Полісся, у статті «Святкування різдвяних празників на Поліссі» у виданні «Вісник» від 11.07.2007. Категорія Волинь» описувала особливості приготування до Різдва так: «...прибирали житла, господарство, а основне – душу. Вона не повинна бути засмічена турботами. Кожне з різдвяних свят чекали з радістю. Вранці прикрашали ялинку: чіпляли кетяжки: (стрічки, солом'яні павучки, кошечки, шишки з ялинки, загорнуті в папір лісові горіхи), до сходу сонця варилася кутя: ячмінна, приправлена лляною олією, маком та медом чи цукром. Багатші купували куті пшеничної, її «придобрювали», бо пшениця і мед – символи достатку, злагоди, довголіття» [2].

Замітка Олександри Кондратович практично повторює розповіді інформаторів у різних районах Волині. Наприклад, такий опис Різдва записаний від інформаторки із села Качин Камінь-Каширського району Волинської області: «До Різдва готувалися заздалегідь. Мили й прибирали в хатах, хлівах, білили, прали. Мати готували пісню вечерю, де завжди були узвар і кутя. Стіл стелили сіном, зверху на нього стелили свят-

кову скатертину. До хати заносили пшеничний сніп «дідух» і ставили його під образами. Колядники ходили з наступного дня із зіркою, також була переряджена коза. Співали «Щедрий вечір», «Нова радість» та інші. Колядникам давали ковбасу, пироги, яблука. На Щедрий вечір ходили перебіранці: цигани, коза, старий дід, чорт» [5].

Отже, матеріал у засобах масової інформації – це інтерпретований фольклорний сюжет народних оповідей про свята.

Іноді масмедійні фольклорні тексти – це цитати народних переказів зі збереженням діалектних мовних особливостей інформаторів. Наприклад, опис різдвяного стола, опублікованого в рубриці «Волинська говірка: різдвяні звичаї у переказах старожилів» 3 січня, 2017 року у волинському виданні «Хроніки Любарта» – передрук матеріалу Григорія Аркушина «Всього на світі хватає...» (фольклор, звичаї та обряди Західного Полісся у діалектологічних записах)» поданий оригінальною народною оповіддю: «Ну вечера то була посна, посни страви. Кисіль завше з гречаної каші. Такий кисіль то вже була така стала (як то сказати?) ну страва, страва такая. То кисіль гречаний був, капуста завше була, селєдци мусово, були селєдци, і там, ну, ну, все поснее. И гриби, гриби то свої, е-е, були, бо то збирались гриби сушити, свої риби. Сіно то в нас то пуд настильницю все стілили сіно. Зверху застеліли й ставили тоді страву. Кутя то була с того... и-и... ис...проса. Кутю то робили і с пшеничної каші і с...с теї ячмінної каші кутя, то кутя то був такий обовйонскови предмет. Додавали, солодили и медом там, маком». (Л. М. Менчук, 1928 року народження, село Кривоверба гміни Вирикі-Полуд повіту Влодава Люблінського воєводства) [9].

А так описано звичай вносити сіно та жито у хату перед Різдом у виданні «Хроніки Любарта» від 3 січня 2017 р.: «Пироги. И-и-и вносили, сіно, жето, кутю варили. Ставлять у куток той снопок жета. Кутя. Вже типіро тільки жито тако в кружечку пуставають, а наші баске то снопка. І все: і пирога, кутю... А ми жита тико-но пустаavimo, перуга, хрестика. Так лижить цілі свата» [10].

Чимало матеріалу в масмедіа присвячено різдвяним кулінарним виробам та особливостям приготування різдвяних страв, зокрема, святої вечері. Це інформаційні матеріали, які не дають забути про значення традиційних страв в Україні. Наприклад, чи не щороку у «Волинських новинах» можна прочитати про особливості приготування святкових кулінарних виробів або їх символіку: «Свята Вечеря 6 січня у переддень Різдва збирає

за столом усю велику родину. В цей вечір на стіл ставлять 12 пісних страв. Згідно з давньою українською народною традицією, Свята Вечеря збирає за столом усю велику родину, пише 24 канал.

Всі 12 страв на Святвечір мають бути пісними, оскільки це останній день Різдвяного посту. Кутя. Найголовніша страва, з якої починають трапезу, є актом жертви Богові. Мак – символ мучеництва, невинно пролитої крові. Мед – символ чистоти, Божого слова. А ще кутя символізує єднання з Богом і світом померлих. Тому її залишають на ніч для душ тих, кого вже немає з нами. Горох. Символ Божої весни, яка завжди відроджується в людині після занепаду, символ єдності роду. Капусняк. Капуста виступає як символ простоти й водночас міцності, єдності навколо однієї твердої основи – Христа-Бога...» (Волинські новини, 6 січня 2018 року)

Інформатори на Волині приблизно так само описують це свято: «Свята вечеря – це спільна вечеря всього роду. Навіть мертві родичі і безвісті загиблі – всі мають в цей вечір зібратися разом. Господар запрошував всі мертві душі на Святу вечерю, родина за ним молилась вголос, а потім читали молитву за живих і за худобу. Помолившись, сідали до столу. Господиня заздалегідь висівала насіння пшениці, щоб можна було зеленою поставити на стіл. Ще у давнину під скатертину застеляли сіно, а по кутках клали часник. Старші люди намагалися нічого не їсти, доки не зійде перша зірка. Кутю готували по-різному, але головним була потовчена пшениця, мак, мед, горіхи та пізніше – родзинки. Також не обходилась вечеря без традиційного узвару, вареників, грибів. Інші страви могли змінюватися. Потрібно спробувати всі страви, щоб кожен місяць в році був щедрим і багатим. По закінченню вечері різдвяну свічку гасили, ставили в жито чи пшеницю на покуті, разом з кутею. Всі страви залишали на столі. Вірили, що вночі прийдуть всі померлі члени родини куштувати святкових страв. На ранок обов'язковим був похід до церкви і після цього уже можна було іти колядувати. Всі діти ходили від хати і до хати, співаючи різдвяних колядок. В першу чергу, колядувати ходили до родичів, адже на свята усі приїжджали в село. Різдво – це найбільше родинне свято для мене, адже воно нагадує про зв'язок поколінь, занурюючи в дитинство і приємні спогади» [5].

Як бачимо, ритуальні різдвяні страви населення Західного Полісся та західної частини Волині вирізнялися розмаїттям, багатством та оригінальністю у приготуванні. Про це пише

і дослідник Анатолій Пономарів: «...у святковій дні страву намагалися приготувати, щоб столи ломилися від блюд, том більше, що їх кількість визначалася обрядовою регламентацією. [8; 287].

У волинських медіа про багатство традиційних різдвяних страв можна зробити висновок з багатьох заміток про сучасні способи організації Святвечора. Наприклад, в одній зі статей йдеться про сучасних господинь, які готують традиційний різдвяний стіл: «Жительки села Веснянка Луцького району Тамара, Оксана і Олена товаришують багато років. Перед Різдвом три господині збираються на одній кухні, аби приготуватися до Святвечора. Жінки мають перелік обов'язкових страв на їхньому пісному столі. Суспільному господині розповіли про скатертину прабабусі, яка обов'язково має встеляти святковий стіл, і поділилися рецептом млинців-гречушок. Перед Святвечором кожна господиня має свій обов'язок. Під час роботи співають колядки, які знають з дитинства» (Волинські новини, 24 грудня 2024 року).

Інформація про рецепти традиційних страв подаються у різних жанрах: інтерв'ю, замітка, репортаж, а то й просто рецепти найвідоміших ритуальних кулінарних виробів у рубриці про корисне.

Чимало фольклорних текстів в інтернетвиданнях художньо інтерпретовані, мають оповідний характер. «На Волині збереглась унікальна традиція, якій майже сто років. У селі Комарове Камінь-Каширського району на Різдво вулицею ходить незвичний вертеп: Ірод, його воїни, Смерть та Чорт. Господарям перевдягнені парубки показують незвичну театралізовану виставу, йдеться у сюжеті ТСН. На Різдво проїхати селом Комарове не так і легко: просто посеред дороги усіх зупиняють перебиранці – учасники вертепу. Аби побачити незвичну процесію та виставу, сюди їдуть звідусіль. Різдвяне дійство у селі називають «іродом». Аби його водити селом, неодружених хлопців обирають заздалегідь – така традиція. Раніше, розповідають місцеві, серед юнаків навіть влаштовували кастинг. Хлопці мали бути міцними і добре співати. Тепер потрапити до гурту можуть усі охочі. Староста Сергій Лішук Ірода водить вже вісім років, а перед цим водили його батько та дід. Цій різдвяній традиції, розповідає, майже сто років. «Старші люди розказують, що її заснував, коли ми були під Польщею – до 1939 року, вчитель, який був поляком», – каже староста села Сергій Лішук.

У радянські роки влада забороняла школярам брати участь у цьому дійстві, а тому традицію про-

довжували старші хлопці: збиралися на хуторах, щоб ніхто не бачив. Нині ж усі приготування теж відбуваються у старій покинутій хаті. Тут хлопці переодягаються у вбрання, якому вже майже сто років...» («Волинські новини», 8 січня 2022 року)

Деякий матеріал у засобах масової інформації має інформаційну функцію та опублікований для того, аби популяризувати певні фольклорні явища. Наприклад, в одному з випусків «Волинь Post» розміщений відеоконтент, де воїн переспівує давню колядку («Волинь Post», 10 січня 2023 року). Такий матеріал має культурологічне значення.

Інтерв'ю з фольклористами, етнографами – поширений жанр у сучасному медіа, з якого можна дізнатись про найдавніші традиції українців. Так, із розмови з Аллою Денисенко стає зрозуміло, які звичаї випікання святкового хліба побутують на Волині, як проводили останній передвеликодній тиждень, що означає назва свята. («Волинські новини», 1 травня 2024 рік).

Інколи фольклорні наративи стають частиною репортажного матеріалу та своєрідними коментарями до інформаційної частини тексту. Наприклад, репортаж про свято Івана Купала в Луцьку містить деякі коментарі про історію Купала: «Містична атмосфера прадідівських традицій вирувала ввечері на Івана Купала у Луцькому парку. На святі були запальні музики, вербові вінки, енергійні танці, велике вогнище, етнічні національні костюми, гарні дівчата та не байдужі до них парубки. Усі разом, цього дня згадували, як розважалися наші предки» («Волинські новини», 7 липня 2016 рік).

Ще один спосіб популяризації фольклору у масмедіа – це використання інтерактивного матеріалу – тестів: для того, щоб перевірити знання читачів із обрядових різдвяних дійств, «Волинські новини» пропонують пройти тест («Волинські новини», 6 січня 2023 року).

Чимало у ЗМІ інформаційного матеріалу, що має ознаки прес-анонсу й інформує читача про наближення акцій, пов'язаних із народною творчістю та традиціями. Наприклад, у статті «Лучан кличуть на виставку про «родинні традиції» у «Волинських новинах (15 лютого 2017 року) йдеться про відкриття виставки «Родинні традиції». У матеріалі за ознаками прес-анонсу зазначено час, місце, тематика заходу.

Чимало фольклорних наративів трапляється в інформаційних повідомленнях, де журналісти інформують читача про особливості деяких традицій на Волині і не тільки. Такі матеріали мають шаблонні заголовки «13 січня – щедрий вечір та свято Маланки: традиції і прикмети» («Волинські новини», 13 січня, 2020), «Забуті традиції Різдва: маловідомі обряди на Святвечір» («Волинські новини», 6 січня, 2020), «Українська міфологія. Рожаниці – 21 вересня: історія та традиції» («Волинські новини», 21 вересня, 2019), «Страсний або чистий четвер: народні традиції, прикмети та заборони» («Волинські новини», 25 квітня 2019), «Забуті традиції: маловідомі обряди на Святвечір» («Волинські новини», 16 квітня 2023).

Висновки. Отже, статті в масмедіа дуже часто мають просвітницький характер. Завдяки дописам про традиції та обряди вдається реконструювати давні звичаї та зберегти про них пам'ять. Часто матеріали в засобах масової інформації – це інтерпретований фольклорний сюжет народних оповідей про свята або цитати народних фольклорних переказів зі збереженням діалектних особливостей інформаторів. Чимало матеріалу в масмедіа присвячено різдвяним кулінарним виробам та особливостям приготування різдвяних страв. Деякі фольклорні тексти в інтернетвиданнях художньо інтерпретовані, мають оповідний характер. Фольклорні наративи стають частиною репортажу, інтерв'ю, замітки, прес-анонсу, навіть тестів.

Список літератури:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К. : Академія, 2004. 344 с.
2. Вісник+Ко. Всеукраїнська газета. 11.07. 2007.
3. Волинські новини. Перше інформаційне агентство. URL: <https://www.volynnews.com>
4. Волинь Post. Інформаційне інтернет-видання. URL: <http://surl.li/mxjq>
5. Записала Воевода Аліна від Гонтар Феоктісти Федорівни, 1933 р.н. у селі Журавичі Ківерцівського району Волинської області.
6. Записала Комзюк Олександра від Надії Григорівни Савчук у селі Дольськ Любешівського району Волинської області.
7. Княжук О. П. Інтуїція в контексті евристичної функції мистецтва: Дис. ... канд. філос. наук: 09.00.08 / Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 1997. 182 с.
8. Пономарів А. П. Українська етнографія: курс лекцій. К. : Либідь, 1984. С. 287.
9. Поліщук О. П., Свінцицька О. І. Інфосфера України: особливості масмедійного дискурсу у контексті естетичної інформації *Історія. Філософія. Релігієзнавство*. 2008. № 2. С. 56–59.
10. Хроніки Любарта. 3 січня 2017.

Nykoliuk T. V., Shklierova N. V. FOLKLORE NARRATIVES IN THE MEDIA SPACE OF VOLYN

The article analyzes folklore narratives in the context of the mass media discourse of Volyn region. Some particular Internet media, newspaper sources, scientific folklore studies and folklore records are studied. It is determined that the interaction of folklore motives and the media makes it possible not only to preserve cultural heritage, but also to adapt it to modern conditions, making it more accessible and understandable for a wide audience. It is established that materials in the mass media based on folklore material are educational in nature and reconstruct ancient Ukrainian traditions. It is determined that Volyn newspapers provide a generalized description of preparations for Christmas and sometimes publish articles by folklorists. Often, mass media folklore texts are citation of folk folklore traditions with the preservation of the informants dialectal linguistic features.

A lot of material in the mass media is devoted to Christmas culinary products and the features of preparing Christmas dishes, in particular, the Holy Eve Supper. These are information materials that do not allow us to forget about the importance of traditional dishes in Ukraine. Information about recipes for traditional dishes is presented in various genres: interviews, notes, reports, and even just recipes for the most famous ritual culinary products in the useful section. It is studied that many folklore texts in online publications are artistically interpreted and have a narrative character. Some material in the mass media has an information function and is published in order to popularize certain folklore phenomena.

It is established that interviews with folklorists and ethnographers are a common genre in modern media, from which you can learn about the oldest traditions of Ukrainians. Sometimes folklore narratives become a part of the report material and a kind of commentaries on the information part of the text. It is identified that the other way of popularizing folklore in the mass media is the usage of interactive material like tests. There are many information messages in the media that have the characteristics of a press release and inform the reader about upcoming events related to folk art and traditions.

Key words: narrative, folklore, mass media, reportage, interview, press announcement.